

## **Шеремет О. С.**

доктор юридичних наук, доцент,  
ректор,  
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

## **Єфремова О. П.**

кандидат юридичних наук, доцент,  
доцент кафедри права, філософії та політології,  
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

## **ПОКАРАННЯ В СИСТЕМІ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В НАУКОВИХ РОЗВІДКАХ ПРОФЕСОРА Т. А. ДЕНИСОВОЇ**

Наукова спадщина школи професора Т. А. Денисової спрямована на сферу кримінального, кримінально-виконавчого права та кримінології. Вивчення порядку застосування покарань є одним з основних напрямів політики держави в питаннях призначення, виконання й ефективності покарань, функцій покарання. «Суспільство захищає себе шляхом застосування суворих кримінально-правових санкцій щодо особи, яка вчинила злочин. Беручи до уваги значне посилення злочинності не тільки у масштабах нашої країни, а й у транснаціональному вимірі, усунення колізій, прогалин та вирішення інших проблем політики України у сфері реалізації покарань є особливо актуальним завданням» [1, с. 336]. Маємо констатувати, що при створенні нового кримінального закону України необхідно не лише визначити коло кримінально караних діянь, але й, на думку професора Т. Денисової, «обґрунтувати підходи до диференціації й індивідуалізації покарань, реалізувати повною мірою принцип економії кримінально-правової репресії. У процесі формування Кримінального кодексу України (далі КК) необхідно враховувати пропозиції про призначення покарання шляхом його раціоналізації, що передбачає як гуманізацію законодавства, так і посилення відповідальності за вчинення окремих злочинів» [1, с. 337]. Вітчизняні науковці стверджують, що гуманізація системи призначення покарання в Україні є доцільною лише щодо осіб, яких раніше не було засуджено за вчинення умисних злочинних діянь, і навпаки, щодо деяких категорій осіб, які вчинили тяжкі чи особливо тяжкі злочини, необхідно посилювати кримінальну репресію, що є актуальною проблемою натеper в Україні.

Видатна вітчизняна вчена, юристка, Т. Денисова в своїх наукових розвідках завжди наголошувала, що «норми КВК виконують, так би мовити, допоміжну роль у реалізації інституту покарання, визначену в матеріальному праві». Як постійно наголошують більшість науковців, «кримінальне право, як і кримінальне законодавство, є базовим відносно кримінально-виконавчого, а визначення у КК поняття, завдань, мети та видів покарань мають вирішальне значення для КВК» [2, с. 209].

Учена робила акцент на превентивному характері закону. Доводила: «Ефективність превентивних можливостей кримінального та кримінально-виконавчого законів постійно підкреслюється законодавцем, науковцями та практиками. У процесі підготовки та прийняття нових КК та КВК України

необхідно звернути увагу на вживану термінологію й правильне тлумачення норм закону» [2, с. 213]. Також реалізацію покарань за кримінальні проступки відома вітчизняна юристка Т. Денисова поділяла на «суспільно небезпечні діяння на злочини та кримінальні проступки» [2, с. 215].

Обґрунтовуючи реалізацію кримінальної відповідальності юридичних осіб, професор Т. Денисова зазначала, що «інститут відповідальності юридичних осіб уведений в кримінальне законодавство у 2013 р. з подальшими змінами у 2014 р. та 2015 р. і внесенням до КК України р. XIV-1 “Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб” є необхідною складовою кримінального законодавства» [5].

У ст. 96-6 КК України «Види заходів кримінально-правового характеру, що застосовуються до юридичних осіб» вказано, які основні та додаткові «заходи кримінально-правового характеру можуть бути застосовані до юридичних осіб, а саме: 1) штраф; 2) конфіскація майна; 3) ліквідація. У ч. 2 цієї статті уточнено, що при «...застосуванні заходів кримінально-правового характеру юридична особа зобов’язана відшкодувати нанесені збитки та шкоду в повному обсязі, а також розмір отриманої неправомірної вигоди, яка отримана або могла бути отримана юридичною особою» [4]. Виправлення та ресоціалізацію засуджених як мету покарання Т. Денисова вважала мало досяжними за умов жорсткої ізоляції засудженого від суспільства. Також вчена розглядала нові «ідеї каяття як можливість виправлення, каяття за вчинені суспільно небезпечні діяння, духовне відродження, можливість заслужити прощення у Бога, у сім’ї, у близьких людей і, взагалі, у житті суспільства» [3]. Погоджуємося з думкою видатної вченої: «Коли держава в особі суду виносить вирок до певного покарання, вона передусім має на меті через певні обмеження і позбавлення покарати особу за вчинення суспільно небезпечного діяння, поновивши в такий спосіб стан справедливості стосовно потерпілої особи. Примус до виконання спеціальних обов’язків, примус зазнати певних обмежень та позбавлень є змістом будь-якого заходу кримінально-правового характеру, будь-якої форми кримінальної відповідальності, у тому числі покарання» [3, с. 409].

На думку Т. Денисової, ураховуючи загальні тенденції у практиці застосування кримінальних покарань, більш перспективним вбачається комплексне застосування засад педагогіки, психології, кримінології, соціології для стимулювання правомірної поведінки засуджених. Тактичними, допоміжними кроками можуть стати загальноосвітнє та професійно-технічне навчання. Стимулювання засуджених до правомірної поведінки і некримінального життя в суспільстві після звільнення від кримінального покарання має бути основою при застосуванні виправного впливу на засуджених. Засуджений не повинен відчувати себе вигнанцем.

Т. Денисова поділяла погляди вітчизняних та зарубіжних науковців, які вважають, що «необхідно так побудувати покарання, щоб кожен його вид переслідував головну мету – повернення суспільству не злочинця, а соціально відновленої особистості» [3, с. 412].

Дослідивши наукові розвідки видатної української вченої, професора, юристки Т. Денисової щодо покарань у системі кримінального та кримінально-виконавчого права, маємо підсумувати:

1. Покарання як специфічна, особлива форма державного примусу ставить перед собою виправну мету, завдяки якій справляється психологічний та виховний вплив на конкретного засудженого.

2. Покарання є одним з інструментів управління процесом соціальної реадaptaції злочинця до умов життя суспільства.

3. Спрямування покарання в наукових розвідках розглядається як концентрація в суспільстві ідей, інтересів, поглядів, що сприятимуть кінцевим цілям покарання, зокрема, виправленню та ресоціалізації засуджених.

#### **Список використаної літератури**

1. Денисова Т. А. Покарання та його виконання крізь призму механізму впровадження нового кримінального законодавства. *Концептуальні засади нової редакції кримінального кодексу України*: матеріали міжнар. наук. конф. (Харків, 17–19 жовтня 2019 р.). Харків, 2019. С. 337–341.

2. Денисова Т. А. Кримінальне покарання: завдання і функції, практика застосування. *Правова система України: історія, стан та перспективи*: у 5 т. / за заг. ред. В. В. Сташиса. Харків: Право, 2008. Т. 5: Кримінально-правові науки. Актуальні проблеми боротьби зі злочинністю в Україні. С. 208–219.

3. Денисова Т. А. Покарання в системі протидії злочинності. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2013. № 1(1). С. 409–423.

4. Кримінальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України ВВР*. 2001. № 25–26. Ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 17.02.2022).

5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб: Закон України в редакції від 26.04.2015 № 314-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-18> (дата звернення 17.02.2022).

#### **Юзікова Н. С.**

доктор юридичних наук, професор,  
професор кафедри адміністративного і кримінального права,  
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

#### **ДЕНИСОВА ТЕТЯНА АНДРІЇВНА – БЕЗКІНЕЧНИЙ «РАДІУС» ДІЙ (СПОГАДИ-РЕЦЕНЗІЯ)**

*Легше запалити маленьку свічку,  
ніж проклинати темряву.*

Конфуцій (551 р. до н. е. – 479 р. до н. е.)

Такої наукової форми, як спогади-рецензія, немає, але й людина, якій це присвячено, – Денисова Тетяна Андріївна – надзвичайна! Отримавши запрошення на конференцію, присвячену пам'яті Т. А. Денисової, мені захотілось написати про неї як друга, науковця та чарівну жінку. Для того, щоб молодь, яка не була знайомою з Тетяною Андріївною, могла не лише навчатись і вивчати її творчу спадщину, а й уявляти, що це була за ЛЮДИНА!

У кожної людини є власний «радіус» дій. Одні ефективно працюють з двома, трьома особами, інші одночасно взаємодіють з великою кількістю